

de de sevinçle karşılandı. Zira isyan süresince Şam bölgesi ile kesilen bağlantı yeniden sağlanmıştı. Canbirdi'nin bertaraf edilmesi dolayısıyla oldukça rahatlayan Mısır Beylerbeyi Hayır Bey Şam yolunun açıldığını tüccarlara bildirmiş, ayrıca Canbirdi isyanına katılmış olup da Kahire'de saklananların derhal teslim olmaları için gönderilen fermanı halka ilân ettirmişti.

BİBLİYOGRAFYA :

TsMA, nr. E 5469, 5599, 6198, 8120, 8313; İbn İyâs, *Bedâ' i' u' z- zühûr*, V, 130-132, 159-161, 320, 338, 367-368, 375-377, 380-383, 388; Sücûdî, *Selîmnâme*, TSMK, Revan, nr. 1284, vr. 60^b-66^a, 79^b; Keşfi, *Selîmnâme*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2147, vr. 87^a-89^b, 107^b; Bostan, *Süleymannâme*, TSMK, Revan, nr. 128, vr. 7^a-10^a; Matrakçı Nasuh, *Süleymannâme*, TSMK, Revan, nr. 1286, vr. 13^a-33^a; Sivâsî, *Süleymannâme*, TSMK, Hazine, nr. 1340, vr. 12^a-19^b; İbn Tolun Muhammed b. Ali, *İ' lâmü'l- verâ* (nşr. M. Ahmed Dühmân), Dimaşk 1984, s. 195-196, 230, 236-237, 244-253, 297-299; Celalzâde, *Tabakâtü'l- memâlik*, vr. 29^b-40^a; Lutfî Paşa, *Târih*, İstanbul 1341, s. 253-256, 294-296; Feridun Bey, *Münşeat*, I, 452-457; II, 482-483, 486-488, 492, 494, 497; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârih*, II, 361-364, 381; Gazzî, *el- Kevâkibü's-sâ' ire*, I, 168-171; Solakzâde, *Târih*, s. 437; Hammer (Atâ Bey), V, 13-14, 270-271; Hüseyin Gazi Yurdaydın, *Kanunî'nin Cûlûsı ve İlk Seferleri*, Ankara 1961, s. 7-14; Danişmend, *Kronoloji*, II, 65-67; Harb Abdülhamid Zanatî, *Selim I' in Suriye ve Mısır Seferi Hakkında İbn İyâs'da Mevcut Haberlerin Selîmnâmelerle Mukayesesi: XVI. Asır Osmanlı Memlûkları Kaynakları Hakkında Bir Tetkik* (doktora tezi, 1980), İÜ Ktp., nr. 14517, s. 146-155; Salahaddin Tansel, "Silahşor'un Fetihnâme-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", *TY*, I/2 (1958), s. 294-320; I/3 (1961), s. 430-454; J. L. Bacqué-Grammont, "Une Lettre de Cânderbi Çazzâlî", *Studies on Turkish-Arab Relations*, I, İstanbul 1986, s. 23-29; a.mlf., "Şah İsmail ve Cânderbi Gazalî İsyanı", (trc. M. Şakiroğlu), *Erdem*, V/13 (1990), s. 227-237; M. Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I", *İA*, XI, 101-102; [Bekir Kütükoğlu], "Sinan Paşa", a.e., X, 664-665; P. M. Holt, "al-Ğhazâlî, Džānbirdi", *EI*² (İng.), II, 1042.

FERİDUN EMECEN

CANBOLAT BEY TÜRBESİ

Kıbrıs Magosa'da
adanın fethi sırasında şehid düşen
kumandanlardan birinin türbesi.

Kilis emîri olup önce Lefkoşe savaşlarında bulunduktan sonra Magosa kuşatmasına katılan Canbolat Bey ve türbesine dair fazla bilgi yoktur. Ancak Magosa kuşatması sırasında şehid düşen birçok Osmanlı kumandanından biri olduğu tahmin edilen Canbolat Bey hakkında ilgi çekici bir efsane anlatılır. Buna göre Can-

bolat Bey, şehre girişi engellemek üzere yapılmış ve üzerinde keskin bıçaklar olan çark denilen büyük bir tekerleğin dönüşünü durdurmak için atıyla birlikte bu korkunç savunma silâhının üzerine atlamıştır. Ancak yabancı kaynaklar böyle bir savunma aletinin varlığından bahsetmezler. Canbolat Bey'in kuşatmaya katılarak Magosa istihkamları önünde şehid olduğu ise bir gerçektir. Magosa Kalesi'nin güneydoğu ucunda olan Venedikliler'in mühimmat deposunu koruyan büyük yuvarlak burç (Torrine del Arsenale-Arsenal Bastion), 1571'de Türk topçularının şiddetle hücum ettikleri yer olmuştu. Top mermileriyle tahrip edilen bu burç fetihten sonra onararak içi bir türbeye dönüştürülmüş ve buraya Canbolat Bey'in kabri yapılmıştır.

Eski bir fotoğrafta etrafı demir parmaklıkla çevrili basit bir sanduka görülmektedir. Kıbrıs Vakıflar Arşivi'nde bu türbe ile ilgili bir dosyanın bulunduğu M. Haşim Altan'ın yayınından öğrenilmektedir. Türbe 1968 yılında yeniden düzenlenerek müze haline getirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Jeffery, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Kıbrıs 1918, s. 109; İsmet Konur, *Kıbrıs Türkleri*, İstanbul 1938, rs. 19 (kabrini fotoğrafı); Cevdet Çağdaş, *Resim ve Kitabelerle Kıbrıs Türk Devri Eserleri*, Lefkoşe 1965, s. 45; Oktay Aslanapa, *Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, İstanbul 1975, s. 25; M. Kâmil Dürüst, *Kıbrıs Rehberi*, İstanbul 1983, s. 59; Mustafa Haşim Altan, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıfları Tarihi*, Kıbrıs 1986, I, 847; II, 1347, nr. 522 (vakıf dosyası hak.); Semavi Eyice, "Kıbrıs Tarihi ve Türk Eserleri", *TTK Belleteni Kıbrıs Özel Sayısı*, sy. 44-323 (1974), s. 14.

SEMAVİ EYİCE

CANBOLAT el-EŞREFİ

(جان بلاط الأشرفی)

el-Melikü'l-Eşref Ebü'n-Nasr
Cânbulât el-Eşrefî
(ö. 906/1501)

Memlûk sultanı
(1500-1501).

1461 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Emîr Yeşbek'in Çerkez asıllı memlûk*ü olup onun yanında bir müddet kaldı ve bu sırada Kur'an'ı ezberledi. Daha sonra Yeşbek tarafından diğer memlûklerle birlikte Sultan Kayıtbay'a takdim edildi. Canbolat'ı satın alarak askerî eğitime tâbi tutan Kayıtbay onu âzat etti. Hükûmdarın muhafızları arasına katılan Canbolat haseki olarak görev yaptığı sırada birkaç defa hac kervanını Hi-

caz'a götürüp getirdi. Bir müddet sonra "emîr-i aşere" rütbesine yükseltildi (894/1489). Bu rütbede iken Kâbe örtüsünü taşıyan kafilaya emirlik yaptı ve hankah nazırlığı görevlerini üstlendi. 1496'da emîr-i tablhâne oldu ve Osmanlı ülkesine elçi olarak gönderildi. Kendisine Memlûk Devleti için hayatî ehemmiyeti olan memlûk satın alma görevi verildi. Ardından "emîr-i mie" rütbesine yükseldi. Kayıtbay'ın ölümüne kadar Memlûklerin en yüksek askerî rütbesi olan bu rütbesini korudu. Kayıtbay'ın oğlu el-Melikü'n-Nâsir Muhammed'in saltanatı sırasında devâdâr-ı kebir, bir müddet sonra da Halep nâibi oldu.

el-Melikü'z-Zâhir Kansu Gavri Canbolat'ı önce Şam (Suriye) nâibliği, ardından da Mısır ülkesi atabegü'l-asâkirliği görevine getirdi. Böylece Canbolat Memlûk Devleti'nde sultanlıktan sonraki en yüksek makama kadar çıkmış oldu. Tomanbay'ın isyanı sırasında Kansu Gavri âsilerle baş edemeyeceğini anlayarak gizlice Kal'atülcebel'den inip saklanınca Mısır iki gün sultansız kaldı. Bunun üzerine 2 Zilhicce 905'te (29 Haziran 1500) ümerâ ve askerler kaleye çıkarak kimi sultan yapacaklarını müzakere ettiler. İsyanın elebaşısı olan Emîr Tomanbay sultan olmak istediği halde Canbolat'tan ve emîr-i silâh Tenibek'ten çekindiği için bu arzusunu açığa vurmaya cesaret edemedi; askerlerin muhalefetine rağmen Canbolat'ın sultan olmasında ısrar etti. Halife Müstemsik - Billâh ve dört mezhebin başkadılarının da onayı ile el-Melikü'z-Zâhir Kansu tahttan indirildi, yerine el-Melikü'l-Eşref laka-bıyla Canbolat sultan ilân edildi.

Canbolat'ın saltanatının ilk günlerinden itibaren başlayan karışıklıklar bir türlü yatışmadı. Canbolat sultan olduğu sırada isyan halinde bulunan Şam nâibi Kasrûh'a haberci göndererek kendisini atabegü'l-asâkir olarak Kahire'ye davet etti. Ancak Kasrûh isyanını sürdürdü. Öte yandan Mısır'daki askerlere cûlûs bahşisi verebilmek için Canbolat müslüman, hristiyan, yahudi, tüccar, devlet görevlisi ayırımı yapmadan herkesten zorla para toplamaya başladı. Bir taraftan da Kasrûh'un isyanını bastırmak maksadıyla Tomanbay'a vezirlik, üstâdüddârlık, devâdâr-ı kebirlik ve emîr-i silâhlık gibi önemli görevler verdi. Böylece Canbolat'tan daha güçlü duruma gelen Tomanbay sultandan yana görünüyordu, ancak bir türlü Kasrûh'un üzerine yürümüyordu. Nihayet kalabalık bir ordu ile Kasım

1500'de Suriye'ye doğru yola çıktı, Dimaşk'a varınca da ilk işi kendisini sultan ilân etmek oldu. Canbolat bu haberi duyunca Suriye'deki emirlerin görevlerine son verdi ve evlerini yağmalattı. Ayrıca Mısır'daki kumandan ve askerleri kendi lehine kazanmak için her türlü çareye başvurdu. Kaleyi ve şehri savunmak için bütün tedbirleri aldı.

Tomanbay 906 yılının Cemâziyelâhîr başlarında (Aralık 1500) Dimaşk'tan çıktı ve 2 Ocak 1501'de Kahire'ye girerek kaleyi kuşattı. Bir hafta süren kuşatmadan sonra kale zaptedilip Canbolat yakalandı (18 Cemâziyelâhîr/9 Ocak). Buradan İskenderiye'ye gönderilerek hapsedildi ve daha sonra Tomanbay'ın emriyle boğularak öldürüldü (23 Şubat 1501). Cesedi yaklaşık bir ay sonra Sultan Kayıtbay'ın türbesine gömüldü; oradan da kendisi için yaptırmış olduğu Babünnasr'ın karşısındaki türbeye nakledildi. Aynı yerdeki Canbolat Medresesi de onun tarafından inşa ettirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâ'î u'z-zühûr*, III, 438-464; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 27-28; Zambaur, *Manuel*, s. 105; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 82; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 107; Kâzım Yaşar Kopraman, "Mısır Memlûkleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, VI, 525; İsmail Yiğit, *Siyasi Dini Kültürel Sosyal İslâm Tarihi (Memlûkler 648-923/1250-1517)*, İstanbul 1991, s. 124; M. Sobernheim, "Canbulat", *İA*, III, 23-24.

KÂZIM YAŞAR KOPRAMAN

CANBOLATOĞULLARI

Kilis, Azâz ve Halep taraflarında ortaya çıkan ve daha sonra Lübnan'a kadar yayılan bir Dürzî ailesi.

Bu ailenin atası Kasım Bey'dir. Onun oğlu olan ve aileye adını veren Canbolat Bey Osmanlı sarayında yetişmiş, daha sonra Kilis sancağı kendisine ocaklık olarak verilmiştir. Canbolat bölgeyi âsilerden temizlediği için büyük itibar kazandı ve Ulyanoğlu'nun isyanını bastırmak üzere Basra tarafına gönderilen Bağdat Beylerbeyi İskender Paşa'ya yardım etmekle görevlendirildi. Canbolat Bey 200 parça gemi ve piyade askerleriyle Birecik Limanı'ndan hareket ederek bu sefere katıldı (Seyyid Lokman el-Urmevî, vr. 106^b). Ayrıca Kıbrıs'ın fethinde de bulundu; hizmetlerinden dolayı kendisine 50.000, oğulları Habib ve Hüseyin'e 30'ar bin akçe **terakkî*** verildi (BA, MD, nr. 16, hk. 429). 1572'de de vefat etti.

Canbolat Bey'in oğlu olan Hüseyin Paşa'ya da babasından sonra Osmanlı hükümeti tarafından Kilis sancağı ocaklık olarak verilmisti. Canbolat Bey'in Hüseyin Paşa'dan başka üç oğlu daha bulunuyordu ve bunlara çeşitli timarlar tevcih edilmişti. Hüseyin Paşa sancak beyi iken Şam âsilerine karşı cephe aldığı gibi vali Nasuh Paşa'yı Halep'te kardeşinin oğlu Ali vasıtasıyla muhasaradan kurtarmıştı. Daha sonra Kilis emiri olan kardeşi Celil Bey ile bir müddet mücadele ederek bölgedeki nüfuzunu genişletti. Osmanlı hükümeti Suriye'deki itaatsizliklere karşı kendisinden büyük ölçüde faydalandı. Bu arada, Urfa bölgesinde ortaya çıkan Abdülhalim'in isyanının bastırılması sırasında Sinanpaşazâde Mehmed Paşa'ya yardımda bulundu (1599). Böylece nüfuz ve itibar kazanan Hüseyin Paşa, az sonra Cigalazâde Sinan Paşa'nın İran serdari olarak tayin edilmesi üzerine azledilen Nasuh Paşa'nın yerine Halep valiliğine getirildi. Ancak ocaklık olarak sancak beyi bulunanlara eyalet tevcihinin kanuna aykırı olduğunu ileri süren Nasuh Paşa şehri teslim etmemekte direndi. Bunun üzerine Hüseyin Paşa şehri üç ay kuşattı ve Halep kadısının aracılığı ile kaleye girmeyi başardı (Kâtib Çelebi, I, 291; Naîmâ, II, 5-6). Ardından Cigalazâde'nin İran seferine iştirak etmek üzere yola çıktıysa da esas orduya katılmakta gecikti. Ordunun Urmiye civarında mağlûp olduğu haberini alınca da 30.000 kişilik ordusuyla Van'da beklemeyi tercih etti (1604). Ancak Cigalazâde geri çekilerek Van'a ulaştığında uğradığı yenilginin müsebbibi olarak gördüğü Hüseyin Paşa'yı idam ettirdi (Mustafa Sâfi, II, vr. 49^{a-b}).

Hüseyin Paşa'nın idamı üzerine Halep'e dönen kuvvetleri, kendisine vekâlet eden yeğeni Ali Paşa'nın yanına sığındılar. Ali Paşa bu sırada Kilis sancak beyliğinde bulunuyordu. Amcasının kuvvetlerinin başına geçen Ali Paşa süratle bölgeye hâkim olmaya başladı (1606). Ali Paşa'nın isyanı üzerine, iç ve dış meselelerle uğraşan hükümet merkezi onu oyalamak için Halep eyaletine tayin edildiğine dair bir menşur gönderdiyse de isyanına engel olamadı. O sıralarda Osmanlı Devleti İran savaşları ile uğraşıyor ve uzun zamandır devam etmekte olan Avusturya savaşlarını bir neticeye bağlamaya çalışıyordu. Diğer taraftan Anadolu'da yer yer Celâfilîler ve sipahi zorbaları hüküm sürüyor, hükümet bunların hakkından gelmekte âciz kalıyordu.

Hükümetin zor durumda bulunuşunu fırsat bilen Canbolatoğlu, Trablusşam Hâkimi Seyfoğlu Emir Yûsuf üzerine yürüyüp onu mağlûp etti ve şehri kuşatma altına aldı. Seyfoğlu'ndan büyük paralar alarak ve onunla akrabalık kurarak anlaşma yaptıktan sonra Şam askeriyle olan eski düşmanlığı sebebiyle onlarla mücadeleye girişip galip geldi. Halkın bütün mal ve mülküne el koydu. Buradan Halep'e yürüdü ve iki zafer daha kazandı. Artık Osmanlı idaresine kafa tutabilecek güce eriştiğini düşünen Canbolatoğlu Ali Paşa bölgede istiklâlini ilân etti. Halep hazinesine el koyarak Osmanlı ordusuna benzer şekilde atlı ve piyade askerinden oluşan iki ayrı ordu kurdu. Piyade askerini tıpkı yeniçeriler gibi 162 bölüğe ayırıp her birinin başına birer çorbacı getirdi. Ayrıca bunlara 3'er akçe ulûfenin yanı sıra terakkî ve yevmiye de veriyordu. Bundan başka üç ayda bir postal, koyun akçesi, barut, fitil ve kurşun dağıttırıyordu. Topladığı tüfekli asker sayısı 16.700 kadardı. Atlı askeri ise kapıkulu süvarisi tarzında olup sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Sayıları da 18.000'i buluyordu. Bir devlet reisi gibi davranarak adına hutbe okutup para bastıran Canbolatoğlu Toskana hükümdarı ile münasebet kurduğu gibi diğer Avrupa devletleriyle de haberleşmeye başladı.

Bu sırada Anadolu'da büyük bir karışıklık hüküm sürüyordu. Celâfilîler'den Kalenderoğlu Mehmed, Kara Said, Tavi Ahmedoğulları, Cemşid, Tavi Halil ve kardeşi Meymun, Muslu Çavuş ve Yûsuf Paşa gibi âsiler hükümeti oldukça zor bir duruma sokmuşlardı. Bunlardan Cemşid Canbolatoğlu'na tâbi olup Adana'yı işgal ederek buraya vali olmuştu (*Ahvâl-i Celâliyan*, vr. 5^b). Nihayet isyanları bastırmakla Kuyucu Murad Paşa görevlendirildi ve vezîriâzamlığa getirildi (11 Aralık 1606). Murad Paşa Haziran 1607'de doğrudan Canbolatoğlu'nun üzerine yürüdü. Âsi Kalenderoğlu'na Ankara sancak beyliğini verip Orta Anadolu'da sükûneti sağladıktan ve bazı azılı Celâfilîler'i bertaraf ettikten sonra Halep'e yöneldi. Bakras derbendi civarında Canbolatoğlu'nun pusu kurduğunu anlayanca Arslanbeli istikametinden Güğercinlik sahrasına vardı ve oradan Oruç ovasına ulaştı. Bu arada Canbolatoğlu'nun Murad Paşa'ya mektup göndererek barış istediği rivayet edilmektedir.

Oruç ovasında iki taraf arasında şiddetli bir mücadele başladı (3 Receb 1016/